Lietuva

visuomenės ir politikos dienraštis

eina kasdien, išskiriant dienas po šventadienio. Redakcijos ir Administracijos adresas: Kaunas, Totorių gatvė 14 Nr.
Telefonai: Redakcijos Vedėjas — 238, Administracija — 286.

Redakcija priima: tiktai nuo 9—10 v. dieną.

Atskiro numerio kaina 1 cent. Prenumeratos kaina su prisiuntimu 1 mėn 25 cent., 2 mėn. 50 cent., 3 mėn. 60 cent.
Skelbimų kaina — petitò eilutei arba jos vietai 10 cent.

Administracija priima: nuo 9—2 v. p. p.

274 num. (1096) | Šeštadienis, 1922 m. Gruodžio 2 d. | IV metai

Šio numerio 6 puslapiai

Aukštosios Fredos dvaro reikšmė Universitetui

Kartą esų nurodęs, kad Botanikos sodo įrengimas prie Lietuvos Universitete būtinai yra reikalingas ir vienintelė tam tikslui vieta tai Aukšt. Fredos dvaras. Ne tik Botanikos sodui, bet ir Universiteto Biologijos, Agronomijos ir Miškų Ūkio skyriams A. Fredos dvaras turi žymios reikšmės, ir mes galime pasakyti, kad jo perdavimas Universitetui vaidins žymią jo išsivystyme rolę.

Gamtos-Matematikos fakulteto Biologijos skyrius randasi 4-se nedideliuose Gamtos Tyrimo Stoties kambariuose. Čia tilpsta kabinetai trijų profesorių, dirba 3 laborantai, čia pat yra Zoologijos Muzejus ir, dėlei vietos stokos bet kaip sukrautos Botanikos Muzejaus kolekcijos. Vedamos su Vakarų Europos botanikos sodais ir muzejais derybos dėlei keitimosi augalais, rengiamas Lietuvos floros gerbarijus, priperkamos kolekcijos ir modeliai Universiteto lekcijoms demonstruoti, didinama biblioteka ir visa tai kraunama minėtuose keturiuose kambariuose, o augalų fiziologijos įrankiai taip pat dėlei vietos stokos negali būti tinkamai įrengti. Semestras baigias, o praktikos darbai su studentais dar neprasidėjo ir vis dėlei butų stokos.

Jei pažymėsime be to, kad sulig etatų Biologijos skyriuje privalo būti dar suliginamosios gyvulių anatomijos ir mikrobiologijos profesoriai, kad greitu laiku pradės veikti histologijos katedra, kuriai jau pakviestas profesorius iš užsienio, tai kiekvienas supras, kad tolimesnis viso Biologijos skyriaus gyvenimas minėtame Gamtos Tyrimo Stoties bute negalimas.

O juk Biologijos skyrius netik paruošia gamtininkus, bet aptarnauja agronomus, girininkus ir medikus. Gi agronomijos skyrius palieka be išeities. Atidengti pirmieji trys semestrai agronomijos ir miškų ūkio skyrių, bet nėr kur juos sutalpinti. Reikalingas žemės ūkio, gyvulių auginimo, dirvotyros, augalų kultūros chimijos, ūkio mašinų, ekonomijos ir trims girininkystės kabinetams, butas.

Tuo tarpu Lietuvoje, kaipo žemdirbių šalyje, ypatingai į agronomiją ir miškų ūkį privaloma kreipti domės, ir mokslo dėstymas čia tur būti pavyzdingai pastatytas.

Bet be trūkstančių Universitete butų minėtiems dviems skyriams, reikalinga dar žemės pavyzdingam mokslo pastatymui. Juk visuose kultūringose šalyse daugiau domės kreipiama į darbus labolatorijose, bandymų laukeliuose, soduose ir gamtoje, o paskaitos (lekcijos) esti kaipo pagelbinė priemonė. Ir Lietuvos Universitetas tokiu pat pavyzdžiu privalo būti vedamas.

Tokie Universitetui reikalingieji žemės sklypai ir yra:

1. Botanikos sodas.
2. Žemės ūkio augalų auginimo sklypas.
3. Daigyno ir pavyzdingo miško sklypas, girininkams.

Taip pat medicinos augalų auginimui ir bandymams kovos su augalų ligomis žemės sklypai.

Ir štai prie Kauno, 20 m. kelio nuo geležkelio stoties yra Aukštosios Fredos dvaras, kuri perdavus Universitetui viekart išsiriš taip komplikuotas Gamtos-Matematikos fakulteto buto ir žemės klausimas.

Paaiškinsime tai konkretiniais daviniais ir nurodysime ypatybės ir reikšmę A. Fredos dvaro Universitetui.

A. Fredos dvaras, priguli Ž. Ū. ir V. T. Ministerijai, turi apie 200 ha žemės, iš kurios 100 ha užimta miškų ir krūmais, apie 25—30 ha parku, 20 ha nedirbamos žemės (grioviai, iškasai), o likusi ganykloms, daržais ir arimais. Puikiausioji Lietuvos Botanikos sodui vieta yra tai dvaro parkas. Šiuo momentu jis labai apleistas, ir visiškai apžėlęs. Bet jame auga gerų medžių kaip pav., stambus ekzemplioriai reto pas mus platano, maumedžio ir kitų. Taigi būsimam Botanikos sodui pradžia jau yra. Skaitlingos kūdros, esančios parke, gali būti sunaudotos vandeninių ir balių augalų auginimui, pavyzdžiais kitų Vakarų Europos Botanikos sodų. Apleisti grioviai ir iškasai yra puikiausioji medžiaga įrengimui Alpių augmenijos ne blogiau, kaip kad žinomuose Botanikos soduose Berlyno—Dahlemo, Müncheno ir kitų. Laisvas plotus galima sunaudot biologijos, sistematikos, medicinos ir kultūrinių augalų skyriams.

Ir taip Botanikos sodas užims tas A. Fredos dvaro žemės dalis, kurios dabar neapdirbamos ir guli be naudos. Išvisiškai apleisto žemės sklypo gal būt įtaisytas puikus žydintis sodas ekskursijoms ir pasivaikščiojimui tinkamas, ir mūsų Universiteto studentų mokymuisi reikalingas.

Botanikos sodo įrengimo A. Fredoje išlaidos nėra perdaug didelės; taip pav. išarti 1 ha žemės ir įtaisyti jame lysves sistematikos skyriui, kainuos apie 300 litų, o išviso biologijos, sistematikos ir medicinos skyrių, plotas apie 4 ha kainuos aipe 1200 litų. Toliaus eis, parko nuvalymo nuo apželimo gazonų, arboretum įtaisymo ir pagaliau Alpių skyriaus apsodinimo išlaidos, bet ir čia dalis jau padaryta, yra kaip jau paminėta, medžiai, iškasai, kūdros, ir t. t.

Įsigijimas sėklų ir augalų Lietuvos Botanikos sodui kainuos taip pat nebrangiai, nes visa eilė Vakarų Europos Botanikos sodų jau pasiūlė dovanai sėklų ir augalų mūsų Bot. sodui stambi sodininkystė Correvos Ženevoje nuleidžia mums 50% jų kainos, pagaliau mūsų Botanikos kabinete paruošta apie 100 rūšių sėklų pasikeitimui su Vakarų Europos sodais.

Aš manau, kad asignavus 10.000 litų, kurie, be to, gali būti išskirstyti keliems metams, galima jau gan daug padaryti ir gerų pasekmių pasiekti. Šiltnamių (oranžerėjų) įrengimas kainuos brangiau, bet juos reiks statyti ne iškarto, o tarpais, kasmet po skyrių pristatant. Pagaliau pradžioje galima naudotis esamais A. Fredos dvare šiltnamais.

A. Fredos dvaro arimai ir daržai gali būt sunaudoti Agronomijos Instituto bandymų laukeliams ir bandymų stočiai, o taip pat ir Fitopatologijos stoties (augalų ligų) bandymų laukeliams ir medicinos augalų kultūrai, o fitopatologijos stoties prie Bot. sodo atidengimas, mano nuomone, yra būtinai reikalingas. Miškų ūkio skyriaus, miškų rūšių dagynų įrengimai reikalingi apaugę miškų žemės sklypai. Be praktinės girininkystės, kur studentai atlieka vasaros metu praktikos darbus, reikalingas nedidelis miškelis prie Universiteto kur tuoj po paskaitos studentai turėtų galimybės susipažinti su miško įrengimu, su kova už šviesą įvairių medžių rūšių, jame pasitaikančių, ir t. t. tampa pirmaeilės svarbos pagelbstina priemonė.

Blogiau yra su namais. Sulig Gamtos-Matematikos fakultui įteikto projekto agronomijos ir miškų ūkio Institutui reikalinga apie 2160 kv. met. ploto, o biologijos Institutui, zoologija, botanika, histologija ir mikrobiologija, Lietuvos Gamtos istorinis muzejus imtinai, 7164 kv. met., imant dar 50% koridoriams ir k. Skaitant vieną kūbinį meterį po 40 l. tokie namai kainuos apie 2.000.000 litų, o tai žymi suma. Be to reik dar pažymėti butai profesoriams ir kitiems tarnautojams, sandeliai ir klėtys bandymų stočiai ir Botanikos sodui.

Perdavus gi A. Fredos dvarą Universitetui galima pasitenkinti žymiai mažesnėmis sumomis. Čia esamieji, dabar Žemės Ūkio ir V. T. Ministerijai prigulintieji, namai pradžiai gali užtekti sutalpinti visiems kabinetams. Tiesa, reikalingas bus pertvarkymas, pritaikymas esamų namų Institutams, papildomieji namai, bet tai galima padaryti sulig reikalingumo, ne iškarto, bet tarpais ir tas kainuos daug pigiau, negu vienkartinės iki 2.000.000 litų išlaidos naujiems Institutams be to gi čia galima bus sutalpinti mokytojų personalas ir įtaisyti bendrabutis studentams gamtininkams ir agronomams.

Atstumas A. Fredos dvaro nuo miesto, iki nebus pravestas tramvajus, o toks dėlei Institutų skaitlingumo tikrai bus, pravedant tinklą bendro miesto elektros tramvajo, gali būt sutrumpintas sutvarkius esamą jau siaurojo geležkelio plentą, kuris eina per Aleksoto tiltą, Aleksotą iki pat A. Fredos dvaro. Traukiniukai tuomet gali siekti Botanikos sodą.

Dabar A. Fredos dvaras perduotas Sodininkystės ir daržininkystės mokyklai, esančios Žemės Ūkio ir V. T. Ministerijos žinioje, vedėjui. Panaikinti ją negalima, bet savaime aišku, kad aukštesnioji mokslo įstaiga — Universitetas, turi pirmenybę rišant A. Fredos perdavimo klausimą. Jog, kaip jau nurodžiau praeitam straipsnyje Botanikos sodo ir Institutų įsteigimas, yra bendrai Valstybinės reikšmės darbas, kuris jei bus tinkamai atliktas gali teigiamai atsiliepti į Lietuvos padėtį viso pasaulio kultūrinių tautų tarpe. Minėtą mokyklą galima nepanaikinti, bet pervesti ją į kitą valdišką dvarą arba palikti prie Botanikos sodo A. Fredoje. Paskutiniame atvejyje tačiau su butais Universitetui bus keblumų, nes mokykla užima geresnius dvaro namus ir reiks, tokiu būdu, asignuoti žymias sumas naujų namų pastatymui arba mokyklai arba Institutams.

Pagaliau reik paminėti, kad A. Fredoje yra Žemės Ūkio ir V. T. Ministerijos valdininkų butai, kurluos su laiku prisieis perkelti miestan.

Prof. K. Regel.

Svetimieji tikriniai vardai

Gyva bėda su svetimųjų tikrinių vardų rašymu! Jie rašomi labai nevienodai ir nenuosakiai. Tai rašomi visai nelietuviškai ir nelinksniuojamai, tai bent kiek arba visai linksniuojami, tai pusiau lietuviška, tai visai lietuviška rašyba. Štai imu pavyzdžių bent iš kelių mūsų laikraščių ir šiaip raštų.

„Tevynės Balso“ 140 numery randame: „Prancūzija“ ir „Francija“, „perso poeto Omar Kajimo“, „Hymanso“, „Lloyd-Georgę politika“, „prof. Halčio“ (raštas), „Poincaré“; „senatorius Calor“, „Vašingtonas, Philadelphija“, „Reuter“ ir „Reuteriui“ (praneša). Linksniuojant „Omar (kodel ne Omaro?) Kajimo“, „Halčio“, rodos, nuosaku būtų linksniuoti ir „senatorius Calor“, „Poincaré“ ir k. Rašant lietuviškai „Vašingtonas“ (angl. Washington), nereikėtų kitaip rašyti ir Filadelfijos miesto vardo. Jei „Lloyd-George“ turi jungtuką, tai kodel jo neduoti ir „Omar Kajim“?..

„Krašto Balsas“ lapkričio 5 d.: Barthou, Wirth nelinksniuojami; „Fedorciv'as, Fedorciv'o“ „Cassel'io, Golubec'o“ linksniuojami, priduriant po apostrofo į nemūsiškai parašytą pavardę mūsiška linksnio galūnę; Prancūzų ministerio pavardė palikta visai neliestu liemeniu, bet lietuviška galūne, būtent „Poincaré“ (ė lietuviška); o Italų ministerio pavardė ir nelinksniuota, ir grybštelėta linksniuoti ir visai palinksniuota: „Mussolini Musolini'o, Musoliniui“!

„Lietuva“, tos pačios lapkričio 5 dienos num: vienoj vietoj „Lloyd George“, vadinas, nelinksniuojama, kitoj „Lloyd George'o“,—parodytas linksnis; „Bonar Law“, „ministeris Hughes“, „Reuter“—stovi nepaliesta tuo tarpu prof. „Tijanderis“ (=Tijander? A. V.) čiuptas kaip reikiant, gal bent dviejose vietose; Šveicarijos miestas, prancūziškai rašomas **Genève**, vokiškai **Genf** ir, tur būt, keltiškai **Geneva**. „Lietuvoj“ parašytas „Ženeva“, g pakeista raide ž (Rusiška įtaka?), tuo tarpu parašytas nė kiek nelietus Vid. Amerikos respublikos vardas **Costa Rica**, nors parašyti **Kosta Rika**, ar dar geriau **Kosta—Ryka**, kaip jis tariamas, yra verčiau negu iš **Geneva** padaryti „Ženeva“. Kitam Šveicarijos miesto vardui dar daugiau kliūta: prancūziškai jis rašomas **Lausanne**; taip vartojamas ir vokiškai; seniau buvo vadinamas **Lausonna, Lausodunum**. „**Lacu Lausonio, Lacum Losonne, Lac Losannete**“: pirmąją tam vardui pusę, tur būt, esąs davęs upelio vardas „Laus“, kuris pro kalbamąjį miestą tekąs [1]); rusai šį miestą vadina Лозанна [2]) ir Лозаннъ [3]); „Lietuva“ ji rašo „Lozana“. Kam čia taip savotiškai rašoma, jei kitur bijoma ir pirštu palytėti?

„Lietuvos“ 251 lapkričio 5 d. numery randame štai ką: „Mussolini nepriėmęs Sforzos atsistatydinimą; Visseringo planas; Teodorą Däubler, Albertą Ehrenšteiną, Vladimirą Majakovskį, Emilį Verhaerną, Wolfą Witmaną“ (=Witmanna? A. V.) (visur galininko linksnis). Vadinas, čia svetimieji vardai linksniuojami, jų liemens rašyba, tačiau, beveik nekečiama. Bet kitur tame pat numery skaitome: „D-ras Wirth, Barthou, Pasteur šimto metų.. iškilmės; Cassael'io planas, Jenks'o planas“. Nenuosakumas jau perdaug didelis!

"Laisves„ lapkričio 5 d. Tie tikriniai vardai, kurie yra „Eltos“ pranešimuose, tai linksniuojami tai nelinksniuojami, kaip ir tik ką minėtame „Lietuvos“ numery. Šiaip sau kituose straipsniuose matyt noro svetimuosius vardus lietuvinti. Rašoma: „pasyvas, kooperatyvas, olandų guldenai, Medemas, Alzas-Lotaringija“; bet rašoma „socialistai“ ir „specialinis“, nors po „c“ į reikalingumas ir „teisėtumas“ abiejuose žodžiuose lygus; taip pat „prokliamacija“ ir „išplanavimas“, nors šie žodžiai, rodos, reikėtų abu imti iš tos pačios lotyniškos kalbos ir vienodai skiemuo **la** rašyti (kaip „išplanavimas“, taip ir „proklamacija“.

„Lietuvos Žinių“ lapkričio 5 d. numery rašoma: „Tadas Kasciuszka, Povilo Sapiehos, V. R. Delianio (kilm. linksnis); Paster'o (pran. Pasteur) gimimo šimto metų sukaktuvės, Cassel'io“ (kilm. l.); kitur, „Eltos“ žiniose, rodos visur rašoma taip, kaip ir kituose tos pačios dienos laikraščiuose jos pranešimuose; be to, randame: „New Jorkas, Londonas, Berlynas, Paryžius, Kopenhaga, Francija“ („Eltos“ pranešimuose „Prancūzija“). Ar bereikia didesnio nenuosakumo?

„Socialdemokrato“ 44 numery rašoma: „social“... („i“ po c nėra), Napalionas“ ir „rajonas“; „Francija“ ir „Prancūzijai“, „Wirtas“ (=Wirth); **„gimnas“** (iš rusiškos lyties, antraip būtų **himnas** ar **imnas**); „kulturinė“, „komuna“ (u trumpa), nors **„kooperatyvai“** bent kelis kartus rašyta su **y**. Jei tatai žiūrėta jų lotyniškos kilmės, tai, rašant žody „kooperatyvai“ **y** po **t** ilgoji, reikėjo rašyti ir anuose žodžiuose **ū** ilgosios (lot. **commūne, cultūra**; gretinant „kooperatyvai“ galūne su lietuviškais žodžiais **vėlyvas, ankstyvas...**, bent jau „kultura“ buvo galima gretinti su kai kuriais lietuviškais žodžiais, kurie baigiasi galūne — **ūra**, kaip kituose raštuose ir dabar daroma.

„Kary“, 44 numery rašoma: amerikietis M. Sperry, lakūnas Sadi — Lecoint, Bonar Law, Günther, Tillessen, Hans Gerd Techow, „lėkė iš Sevtt Field į Landley Field“,—vadinas, čia turime pavyzdžių, kurie visai nelinksniuojami ir rašomi nelietuviškai: Tamę pat numery randame ir šitaip parašyta: „Versalės (sutartis), Praskuchinas, B. Law'o nuomonė; Ulsteri'o (nusistatymas); ukrainiečio Fedako; Nansenas; Bonar Law kalbėjo **Glazgove**, „eina (fašistai) į **Fiumę**“. Kodel sakoma „lėkė... į Landley Field“ (nelinksniuojama) ir „eina į Fiumę“ (linksniuojama); Kodel „**Ulsteris**“ linksniuojamas, o „Bonar Law“ ir k. nevisai nebesuprantama.

„Švietimo Darbo“ 3—6 numeriuose randame: **Konrado Walenrodo** (kilm. l.), **Anniaus Viterbiečio** (kilm. l.), **Ottono** (kilm. l.), **Günther'io, Martynas Kromer'is, Falckas, Grunau.** Čia beveik visi linksniuojami, tik ne visai vienodai pridurlamos jiems linksnių galūnės.

Švietimo Ministerijos leidiny „Knutas Hamsunas. Ties Karalijos Anga“, **P. Vaičiūno** vertime randame: „Ivar Kareno (vard. l.); miela Ingeborg; Karsten Jerven, Hiling, žiūri į Bondessen“... Vadinas, čia stengiamasi nelinksniuoti. Tačiau vietomis neiškenčiama, ir randame: duoda „Jervenui (72, 88 pp.); lydi Bondeseną (136 p.), su Bondesenu (105 p.), Endrė Bondesen; Ivarui (80, 79 pp.); Spenserį (=Spencerį) ir Millį; poėtos Irgenso“. Nenuosakumas be jokio pagrindo!

(Galas bus)

1) Žr. J. Egli, Nomina geographica.
2) A. Liaberg'o atlaso, 11 laida, 19 pl.
3) Prof. Petri'o atlase 1914 m. 90 ir 81 pl.

Iš visur

Tautų Sąjungos kongresas

E. Ryga. Tautų Sąjungos kongresas pavedė tarybai pasirūpinti užmegst tarptautinę konvenciją kovai su pornografija. Latvių užsienių reikalų m-ja gavusi iš Tautų Sąjungos užklausimą, ar sutiktų Latvių vyriausybė prasidėti prie konvencijos ir kokius pakeitimus ir papildymus galėtų įnešti į paruoštą Tautų Sąjungos konvencijos projektą. Latvių užsienių reikalų m-ja pasiuntusi vidaus reikalų m-jai tą užklausimą, kuri ir darysianti reikalingų žygių, prisidėti prie konvencijos.